

KAVRAM EYLEM NESNE İLİŞKİSİNDE ARAYÜZ OLARAK MEKAN

Osman ARAYICI
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
orcid.org/0000-0002-1006-4740
osmanarayici74@gmail.com

ÖZ

Bu yazı kapsamında başta gerçeklik olmak üzere, kavramlar ve kavramın ürettiği bir alan olarak eylemler ve bu alanın içinde nelerin yer alacağı ve alamayacağı, nelerin mekana nesne olabileceğini ve olamayacağını belirleyen etkenler ele alınacaktır. Varolan her şeyin anlamı ve değeri, onların ortaya çıkardıkları sonuçların toplamıdır. Nesne algılayan bir varlıktan bağımsız, salt fiziksel özellikler üzerinden; belli bir ağırlığı, kitlesi, oylumu, rengi, maddesi olan her türlü cansız varlık olarak, sadece algılananların olduğunu, algılanmayanın olmadığını söyleyen felsefi akımlar üzerinden tanımlanırsa öznenin, kişinin dışında kalan, dış dünyanın bir parçası olarak bilincin karşısında duran her konu, her şey olarak tanımlanabilir. Tecrübe sonucu doğru yargılara ulaşmak ya da yanlış olan yargıyı düzeltmek için kendisiyle etkileşime girilen bir arayüz olarak mekan istisnasız olarak her zaman algılayan varlıklar olmasa da mekan diye bir gerçek varolabilirmiş gibi tasarlanır. Modern dönemin tasarımcısı için tasarlama eylemi; bir işlev-estetik örüntüsü oluşturan – ya da oluşturmak zorunda olduğunu varsaydığı – kavramlar arasındaki tutarlılığı sağlamaktır. Bu tutarlılığı sağlamayan kavram ve nesnelere örüntüden atılmalı, yalnızca kendi buyurduğu örüntüyle tutarlı olabilecek olan kavram ve nesnelere eylemleri belirlemelidir. Bu görüş doğrultusunda bakıldığında, bir mekanın (ya da tasarımın) doğruluğunu belirleyen tek şey, kavramın içerisinde yer alacağı örüntünün diğer öğeleriyle tutarlılığı olacaktır.

Anahtar kelimeler: gerçeklik, eylem, nesne, mekan

SPACE AS AN INTERFACE IN THE RELATION OF CONCEPT ACTION OBJECT

ABSTRACT

In this essay, it will be focused on reality, concepts and actions produced by concepts and the factors that defines what can and can not be objects in space. The meaning and value of everything that exists is the sum of the results they emerge. If the object is defined through out of an entity that perceives an object, only through physical properties; it can be defined as all kinds of inanimate beings with a certain weight, mass, size, color, substance but if defined through philosophical movements that say that only perceived items exist but non perceived things don't exist; than it is possible to define object as everything, every subject standing out in consciousness as a part of the external world. Space as an interface to reach the correct judgments or to interact with the judge to correct the wrong judgedue to the experience is designed as if it will always be present even if there is an entity that perceives or not. Design action for the designer of modern era; is to create a function-aesthetic pattern - or assumes that it is necessary to create - is to ensure consistency between concepts. Concepts and objects that do not provide this coherence, must be drawn away from the pattern, and only the concepts and objects that can be pattern consistent with their own set of actions should be determined. From this point of view, the only thing that determines the authenticity of a space (or design) will be the consistency of the other elements of the concept that will be included in the concept.

Keywords: reality, action, object, space

Mekanın nesnel olup olmadığı sorusu, soru içerisindeki mekana dair yapılacak tanımda tek kaynağın duyularla duyulur nesnel olup olmadığını ve dahası gerçeklik tanımına karşılık gelebilen bir halin olup olmadığını araştırmayı mecbur kılar. Mekana dair yapılmış sayısız tanımdan biri olan "**herhangi türden ilişkinin başlayıp sürdüğü bittiği noktalar arasındaki kurgu**"¹ tanımı fazlasıyla kavramsal ve nesnel iddiaların tamamını kapsamaya ergindir ve hem felsefi hem de fiziksel olarak yargıdan ve inançtan bağımsızdır. (bu noktada yargı tecrübe edilmiş inanç ise tecrübe edilmemiş olana dair düşünsel ön tepki olarak ele alınmalıdır) Bu tanımdan çıkarılabilecek önermelerden biri mekanın tek sınırının "algı" olabileceğidir. Mekanın tek sınırının "algı" olduğu iddiası, algının ilk adımı olan duyulara konu olan nesnel dünyanın kavramlar olmadan olamayacağı iddiasını ve devamında nesnel varlıkların gerek kullanıcıların eylemlerine göre, gerekse yüklenen anlamlarına göre sürekli değişmelerini göz önünde tutarak "var" denecek sabitliklere de sahip olmadığını ileri sürmektedir.

Pragmatik bir bakışla, varolan her şeyin anlamı ve değeri, onların ortaya çıkardıkları sonuçların toplamıdır. Nesnelere yüklenilebileceği kavramlar ve bu kavram yüklü nesnelere yönlendirdiği eylemler ile ilgili olarak sofistler gerçek yargısı ile gerçek nesne olarak tamamen iki farklı kulvar açmıştır. Bu iki kutba ek olarak Platon idealer adımı verdiği düşünülür nesnelere de var olduğunu iddia ederek ve Aristoteles duyulur nesnelere kendinde onları oldukları nesne kılan eidoslara sahip olduğunu söyleyerek günümüzde geçerli olan ve bu yazının konusu olan kavram, nesne, eylem ilişkisini sorgulamışlardır. Nesnelere, kavramlar ve eylemlerle ilgili olarak önemli bir saptamayı Prof. A.M. Celal Şengör; şu şekilde yapmaktadır: Gelmiş geçmiş en büyük bilim filozofu diye anılan Avusturyalı Karl R. Popper (1902-1994) nesnelere ve ruhlardan oluşan bu ikiliği iki ayrı dünya olarak tanımlamış, bunlara da Dünya I ve Dünya II adını vermiştir. Popper'ın tanımına göre Dünya I kainatı oluşturan nesnelere (ve tabii ki bu nesnelere davranışlarını yöneten yasalardan), Dünya II ise bunları algılamamıza yardımcı olan duyu ve düşünce süreçlerinden oluşur. Ancak Platon'un "idea" fikrinden esinlenen Popper bir de Dünya III olduğunu ileri sürmüştür. Dünya III düşünce süreçlerinin ürünleri olan fikirlerden ve bu fikirlerin yarattığı nesne ve süreçlerden oluşur.²

Nesne algılayan bir varlıktan bağımsız, salt fiziksel özellikler üzerinden tanımlanırsa; belli bir ağırlığı, kitlesi, oylumu, rengi, maddesi olan her türlü cansız varlık³ olarak tanımlanabilir. Bu tanıma en kuvvetli destek Wittgenstein tarafından verilir, ona göre olmayan birşeyden bahsedilemez "Bir olgu önermesi kesin anlamı , ancak içindeki sözcüklerin varolan şeyler yerine durmaları , ya da varolan şeyler yerine duran "başka sözcüklere" çözümlenebilir olmalarından alır"⁴. Böylece, mekanın doğrulanabilme olasılığı, onun kavramlara uygunluğuna bağlanır. Halbuki ölçülebilir olanın dışında kalan ya da onu aşan herşey kendisi hakkında kesin yargıya varma olanağının dışındadır. Bu doğrulama konusu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylıca incelenecektir.

Mekanda yer alan nesnelere dile getirebileceği herşey, algıya (doğruluğu ve yanlışlığı bakımından) bağlı olarak; neredeyse tüm yargı ve eylemleri doğru sayılabilir kılmaktadır. Böylesi bir sınırsızlık, ölçütsüzlük günümüz teknolojik imkanlarıyla buluştuğunda anlamı gereksiz kılmaktadır.

Nesne "algılananın olduğunu, algılanmayanın olmadığını söyleyen" felsefi akıma selam ederek tanımlanırsa öznenin, kişinin dışında kalan, dış dünyanın bir parçası olarak bilincin karşısında duran her konu, her şey.⁵ olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre hiçbir varlık kendisini algılayan öznelere ayrı, kendi başına "bir şey" olamamakta ve olmadığı için, gerçeklik sadece söyleyen için geçerli olacaktır. 'Gerçek' kavramının varoluşu felsefe kabulünce 'a priori', 'zorunlu' vb. gibi kavramlarla birlikte düşünülmesi, gerçeğin arayışı sırasında gerçeklerin zihnin kabulleri olduğu görüşünü

1 Arayıcı, Osman (2015) Mekan ve Tasarım üzerine Tanımlar

2 Şengör, A.M. Celal, (2014) Bilgiyle Sohbet , Türkiye İş Bankası Yayınları

3 <http://www.tdk.gov.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017

4 Wittgenstein, Ludwig, (2005) Tractatus çev. Oruç Aruoba, Metis Yayınları,

5 <http://www.felsefe.gen.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017

reddetmektir. Kavramlar ve kavramların şekillendirdiği 'nesnelere algılama biçimimiz' ve gerçekliği oluşturan varların (ya da yokların) hepsi eylemleri belirler; dolayısıyla gerçeği sunmak demek ne yapılmak isteniyorsa uyaranları ona göre manipüle etmek demektir. Buna göre nesnenin gerekliliği ya da kullanılabilirliği onun mekanıyla veya hedeflenen eylemiyle uygunluğu anlamından çok; 'mekan' adıyla nitelenenlerin gerçeklik ölçütü haline gelmektedir. Her ne kadar çelişkili gibi görünse de gerçekliğe ilişkin olanlar dışındaki her yargının anlamsız olduğunu öne süren Wittgenstein'dan alıntı yaparak bu görüş desteklenebilir; ona göre "dünya olguların toplamıdır".⁶

"Bununla birlikte, dış dünyaya ilişkin bilgimiz son derece cılızdır. Çünkü hiçbir duyum, gerçeğin, ya da reel objenin tam bir yansıması olamaz. Oysa, bilgi deyince, gerçeğin ya da reel objenin tam bir yansıması olan fikir (tasarım) anlaşılır. Bu takdirde de ancak kendimiz üzerine bir bilgimiz olabilir. Nesnelere ya da objeler hakkında böyle bir bilgimiz yoktur; olması da beklenemez. Bundan dolayı, insanın dış dünya hakkındaki bilgisi son derece zayıftır. İnsanda genel bir cisim idesi yoktur. Bu nedenle insan, cismin kendiliğinde ne olduğunu bilmez."⁷

Tecrübe sonucu doğru yargılara ulaşmak ya da yanlış olan yargıyı düzeltmek için kendisiyle etkileşime girilen bir arayüz olarak mekan istisnasız olarak her zaman algılayan varlıklar olmasa da mekan diye bir gerçek varolabilirmiş gibi tasarlanır. Bir mekanın doğruluğu ve yanlışlığından söz edilirken, kavramların ve onları karşılayan eylemleri destekleyen nesnelere ampirik olarak hatasız olmaları nedeniyle algının yanılabilirliği göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı zamanlarda aynı kullanıcı veya aynı anda farklı kullanıcılar aynı mekanı tüm seçikliği içerisinde kavrayıp hedeflenen eylem-nesne ilişkisini kurabilir. Betimlenen bu durumda rastlantılar yadsınıyor değildir ancak ihmal edilebilir ölçüde olduklarından bu yazıda dikkate alınmayacaktır.

'Nesnenin bir eylemi olduğu' iddiası, yani 'form follows function' modernizmin baskıcı ve tektipçi bir iddiası olarak algılanabilir. Bu iddiaya göre; nesnenin yerini ve nesnenin konumlandığı bu yerde neleri söyleyebileceğini belirleyen tek otorite işlevdir, eğer illa özel bir anlam verilecekse bu anlam; söyleneceklerin sınırlarını belirleyen kuralların birbirine eklenmesiyle oluşan biçimdir. Eylem, kendisi için iş gören nesnelere söyleyeceklerinin dış sınırlarını çizer, bu sınırlarla sadece nesnelere söyleyeceklerini değil tüm söylenecekleri belirler. Eyleme belirleyici gücünü veren şey, o eylemin dışında kalan her şeyin söylediklerinin, tasarımcı tarafından geçersiz ya da değersiz kınlanması, anlamsızlaştırılmasıdır.

Modern dönemin tasarımcısı için tasarlama eylemi; bir işlev-estetik örüntüsü oluşturan – ya da oluşturmak zorunda olduğunu varsaydığı – kavramlar arasındaki tutarlılığı sağlamaktır. Bu tutarlılığı sağlamayan kavram ve nesnelere örüntüden atılmalı, yalnızca kendi buyurduğu örüntüyle tutarlı olabilecek olan kavram ve nesnelere eylemleri belirlemelidir. Bu görüş doğrultusunda bakıldığında, bir mekanın (ya da tasarımın) doğruluğunu belirleyen tek şey, kavramın içerisinde yer alacağı örüntünün diğer öğeleriyle tutarlılığı olacaktır.

Çağımız tasarımcıları, daha çok sofistlere yakın görüntü sergilemektedirler ve 'nesnenin kavramdan bağımsız olduğunu, eylemin de çeşitlenmesi gerektiği'ni iddia ederler. Tasarımın bütün alanlarında – yenilikçilik adına- çeşitliliği, kuralların geçersizliğini savunan günümüz tasarımcıları bu yüzden, ilk bakışta, sofistlerinki türünden bir anlayışa yakın görünmektedirler. Günümüzde geçmiş yaşam şekilleri yerine güncel kullanıcı deneyimi odaklı tasarım tercih edilmektedir. Zira güncel eğilimleri, kullanıcı memnuniyetini takip etmek; gerek dijital medya üzerinden kullanıcı beğeni ve ilgilerini, gerekse ürünlerin bizzat kendileri ile ilgili geriverim için düzenlenmiş anketleri ve kullanıcıların dijital medya üzerinden paylaşımlarını izlemek suretiyle hiç olmadığı kadar kolaylaşmıştır. Bu günün tasarım anlayışında 'kavram-nesne-eylem' kurgusunda "doğru" olarak nitelenebilecek yargıları sınamak için

6 Wittgenstein, Ludwig A.G.E.

7 J.Locke, (İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme) çev.V.Hacıkadıroğlu, s.224.

uygunluk/karşılık gelme durumu başat kaygı değildir. Doğruluk (eğer gerekliyse) pratik bakımdan neyin daha işe yarar sonuçlar doğuracağını belirlemektir.

Günümüz tasarım anlayışına dair bu önerme, iki ayrı sorun bağlamını da beraberinde getirir;

1) ‘Doğru’ olarak nitelenebilecek tasarımı (bu metin bağlamında mekanı) yargılayanın, tasarımı tam anlamıyla kavramadan yargısını ifade etmesi.

2) ‘Doğruluk’ ölçütü geliştirmeye çalışılırken ‘kavram’ ve ‘nesne’ arasındaki ilişkinin hesaba katılmadan salt eylem temelli yargı yapılması,

Doğruluk ölçütünü ortaya koyabilmek için, nesnelerin kavram ve eylemleri bu örüntüye nasıl dahil edip örüntüden nasıl çıkardığını kavramak gerekir. Örneğin matematik kendi nesnelerini kendi belirlediği kavram ve eylemler için doğrulama mekanı olarak görülebilir. Matematiksel nesnelere; kendilerini tanımlayan kuramsal özelliklere dayanarak ve matematiğin koyduğu kurallara uyarak varlıkları doğrulanabilen örüntülerdir.

"Öncelikle sayı düşüncesini aklına getir, düşüncesini diyorum çünkü şu ana kadar hiç sayı görmedin.. yalnızca belirli bir nesneden iki tane görüyorsun, iki bir kavramdır, iki köpek iki armut arasındaki ortak noktadır, aynı şekilde hiç daire de görmedin bugüne kadar, tahtaya daire çizdiğinde aslında tebeşir tozundan yapılmış belirli bir kalınlığı olan bir izdir tahtadaki, yani daire düşüncesinin somut bir temsili"⁸

Modernizmin sembolizmden kopuşu toplumsal yapının ve teknolojinin geçirdiği değişimler sonucunda ortaya çıkan zorunlu bir olgu olsa da, salt estetik eklentileri asgarileştirmeyi, nesnenin işlevini azamileştirmeyi sağlayan tavır –aynı zamanda kendisi dışındaki dönemlerin tasarım yapma tarzına eleştiriler getiriyorsa da– “kavramsızlık” değildir.

Yukarıda sözü edilmiş olan kavramsızlık günümüz tasarımcısı için uyarıları manipüle etmek yani gerçeklik midir?

Bu sorunun cevabı ‘gerçeklik’ kavramının sınırlı bir tanımıyla verilebilir. Eğer ‘gerçeklik’ Aristotelesçi yaklaşımla yalnızca var olanlar ve onların keşfedilmiş kuralları ile sınırlı tutulursa, bilinebilenler sadece algılanabilir olanlarla sınırlı olacaktır. Ancak bilinenler; algılananların yorumlanmasıyla oluşur. İnsanoğlu algıladığı herşeye; tecrübe ile edindiği sanal nitelikleri ekleyip anlam verir ve pek azını da genişletir, yüceltir ilahi ve kutsal kabulleri meydana getirir. Bu kabulde yaklaşıldığında, gerçekliğin; örtük de olsa bir subjektiviteyi de içinde barındırmakta olduğu söylenebilir. Bu gerçeklik anlayışı, bugün modernist olarak nitelenebilecek tasarımcıların büyük bir kısmının görüşlerinde etkili olan ‘uygun olma/karşılık gelme mecburiyetinin’ postmodernist olarak nitelenen tasarımcılar tarafından, eğlenceye dönüştürülmesine yol açmıştır.

Her nesnenin tasarımcısının yüklediğinin dışında bir içeriğinin olduğu kabulü; tasarım tarihinin mürekkebinin oluşturmaktadır. Felsefe bilimi ve alt dalı olan estetik de dahil olmak üzere pek çok bilim ve sanat dalı anlamı ne doğrulanabilme ya da yanlışlanabilme olanağı olan yargılarla doludur. Bu netsizlik hali günümüz tasarımının ‘subjektivite’ olarak nitelenip bir zamanlar aşağılandığı yargılardan kurtulmak için, “ her kullanıcının değil, yalnızca belirli bir beğeni düzeyindeki kullanıcıya hitap eden (ve temsil eden) tasarımların sembolik işlevlerinin pratik ve estetik işlevlerinin önünde olduğu”nu ileri sürmesine neden olmuştur. ‘Uygun olma/karşılık gelme mecburiyetinin’ en uca gitmiş hali olan “nesnenin işlev dışında hiçbir şeye başvurarak doğrulanamayacağı” savı; sembolik ve estetik işlevlere yeni değerler kazandırarak, gösteren (nesne) - gösterilen (kavram) ikilisinden oluşan göstergebilimin mekanı başlıca konularından biri yapmıştır.

“Nesnenin doğrulanmak için kendisini gerektiren işlevlerin dışında bir gerçekliğe gereksinimi olmadığı” anlayışı günümüz tasarımcılarında olduğu gibi kalmamıştır elbette. Değişmiş, başka anlayışlara dönüşmüştür, fakat günümüz tasarım anlayışını modernistlerinkinden ayıran şey yalnızca “işlevin işaret ettiği şeyin ne olduğu” konusundaki farklılık değildir. Bunun yanında, nesneyi

⁸ Leblond, Jean-Marc Lévy (2017) En Güzel Bilim , Türkiye İş Bankası Yayınları

gerektiren işlevin ne olduğu konusundaki anlayış da değişmiştir. Modernistler için nesneyi üreten işlevken, günümüz tasarımı için kavram, nesne ve işlevin üstünde, tüketim biçimi belirleyen bir şeydir.

Böylece, bir nesnenin ilişkin olduğu eyleme uygun olmasından söz edildiğinde, bu eylem kavramın dışında değil kavramın kendisinde aranmaya başlanır. Bir nesneyi anlamak, onun ilişkin olduğu kavramı onun dışında bir başka şeye giderek anlamayı gerektirmez; gösterilene, yani zihindeki kavrama, gitmek yeterlidir. Bu cümlenin devamında aşağıdaki yargıya kolaylıkla varılabilir: bir nesneyi doğrulamak için o nesneyi gerekli kılan eylemin gerçekleşeceği mekan dışında bir gerçekliğe başvurmak gerekmemektedir.

Bugün nesne, işlev için anlamlandırılmış bir varlık olarak değil, anlam için işlevlendirilmiş bir varlık olarak tasarlanır. Bu nesne görüşünün doğal sonucu, kullanıcı deneyimi (user experience) verilerinin, anlamın kullanımda ortaya çıkan hali olan beğeniye tabi şeyler olarak görülmesidir. Böylece, “uygunluk kuramı”nın kabul ettiği gibi, nesne işleve ait bir şey olmaktan çıkar; nesne kavrama ait bir şey olur. Nesnenin sınırlarını çizip ona özelliklerini yükleyen işlev ve kavram bu nesnelere yapıyı belirli bir mekanda tüketimi belirler. Nesnelere aşan, eylemin ve işlevlerin belirleyicisi olan mekan “nesnelere kavramlarını değiştiremeyeceği” bir yapıdır.

Her ne kadar, nesnenin bilgisi aslında kullanıcı tarafından oluşturulsa da ve o nesnenin anlamı farklı kullanıcıların düşünceleriyle farklılaşsa da; aktarılmak istenen bilginin doğru şekilde ulaşım ulaşmaması nesnenin başarısına değil, kavram-nesne-eylemin göstergesi konumunda yer alan mekanın performansına bağlıdır.

Varolan her şeyin (olayların, şeylerin, durumların, kişilerin) anlamını belirleyen mekan, bu belirleyiciliği nedeniyle her şeyi üreten kaynak da olur. Algılanmak üzere kullanıcıya sunulan nesnelere oluşturan kavramlar ve eylemler mekandan bağımsız olamayacağından aslında bilinmesi gereken şey de mekandır.

Mekanda var olan nesnelere ve anlamları üretilir bilgi oldukları için kontrol edilebilirler ancak; kavramlar ölçülebilir olmadıkları için genelleştirilir ve mekanın anlamı için belki de ‘işlev’den vazgeçmek” gerekir. Mekanın işlevinin kavramdan önce gelen (anlaşılması güç) ayrıcalığının yerine, ancak kullanımda ortaya çıkan; nesnelere anlamlı transformasyonu gerekir.

Mekanı anlamlandıran kavramlar; eylemlere yönlendiren nesnelere ve eylem süresince eylemin kendisiyle meydana gelen ilişkiler belirlenerek tanımlanır. İlişkiler, nesnenin iç yapısını tanımlamakla kalmaz aynı zamanda başka nesnelere yanında yer almak, onlara göre düzenlenmek, ayırımı indirgenemezliğini belirlemek, bir dışsallık alanı içine yerleştirilmek olanağını onlara veren özellikleri tanımlarlar. Nesnenin kullanımına ya da yapısına ait özellikler olarak adlandırılan kurallar, aslında, kavram ve eylem üzerinden, o nesnenin başka nesnelere ayrılabilmesi için çizilecek çerçevede kullanılan ilişkilerdir. Bir mekanın ilişkileri tanımladığında nesnelere betimlenir, nesnelere betimlendiğinde eylemler ve gerçeklik belirlenmiş olur. Gerçeklik (ve belirli bir biçimde tasarlanan ‘gerçeklik’te yer alan bilgi nesnelere) de bunların belirlediği bir şey haline gelmiştir Burada mekanla nesnelere arasında karşılıklı bir belirleme yapabilmek olanağı ortaya çıkar. Bir mekan ile ilişki kuran kullanıcı nesneyle eylemin kendisine dayattığı biçimde ilişki kurmaktadır ki, nesne de zaten kavram tarafından biçimlenmiştir. Mekan değiştiğinde hem nesneyle ilişkiye giren düşünce hem de nesne dolayısıyla tüm gerçeklik değişir. Bu durumda mekan hem düşünceyi belirler hem de gerçekliği.

"Zihnimde bulunan şeylerin -bilinç içeriklerinin- zihnimin dışında bir dünyaya karşılık olduklarını, onun yansımaları veya etkileri olduğunu nereden biliyorum? Başka deyişle, zihnimin dışında başka zihinler, varlıklar, bir dış dünya veya gerçeklik olduğunu nereden biliyorum?". "Ben sadece bilinç içeriklerimi ve algılarımı biliyorum. Bu içeriklerin veya algıların dış dünya denilen bir gerçekliğe dayandıklarını, onların sonucu olarak bende meydana geldiğini kesinlikle bilmiyorum. Bunu bilmem için kendi kendimden çıkmam ve bu algıların gerçek bir şeye karşılık olduklarını görmem gerekir.

Ama, bu gerçek dediğim şey hakkında neye sahip olabilirim? Yine ancak bir algıya değil mi? O halde, gerçek (varlık) algıdır; varolmak algılanmış olmaktır."⁹

Mekan kimi zaman, kavramların, nesnelerin ve eylemlerin saf ve basit bir çaprazlaşması olsa da ister sanal ister fiziki olsun tüm mekanlar kavramlar, nesnelere ve eylemlerin arayüzüdür. Mekanların kullanıcı tarafından veya tasarımcısı tarafından yüklenen anlamları onların barındırdıkları nesnelere tarafından değil, daha çok belirlenen sınırları içerisinde gerçekleşen eylemlerin ne oldukları ve nasıl ifa edildikleri tarafından belirlenir. Eylemlerin ne oldukları ve nasıl ifa edildikleri, biçimin iz düşümlerini işaretlerken, kendilerinin gerçekleştirilme araçları olan nesnelere sistematik biçimde oluşturan uygulamalar olup kavramın kuramsal ve kılın yanlarına dikkat çekmiş olur.

Mekan analiz edilirken, mekanın kurgusuna görünüşte çok kuvvetli etki eden nesnelerin fiziksel ölçüleri (ergonominin sorgulama yöntemleri dışındaki tüm sorular gereksiz ve yanıltıcıdır) ve antropometrinin, analize kavramlar bağlamında devam edildiğinde gevşediği ve algılamaya ve kültüre özgü olan kuralların ortaya çıktığı görülür. Bu kurallar, bir gerçekliğin dayatmasını ya da, bir eylem şablonunun ilkelere uygun kullanımını değil, fakat nesnelerin yönetimini belirler.

Nesnelerin ya da eylemlerin anlam tarafından belirlendiği, fakat mekanın kapsayamadığı ya da ifade edemediği herşey, yalnızca düşünce düzeyinde sınırlı kalmaya mecburdur. Bu saptama yazının başında sözü edilen uygun olma/karşılık gelme durumuna sağlama yapmaktadır. Kavram ve eylem nesnesini yarattığı için, onun nasıl ortaya çıkacağını belirler; onun hakkında bilgi ortaya koyduğunda da, nesnesi zaten kendilerinin oluşturduğu bir şey olduğundan, bilgiyi nesnesine uygun biçimde ortaya koymuş olur. Bu sayede de, kullanıcı mekana ait başka hiçbir kıyaslamaya ihtiyaç duymadan, mekanın ve içindekilerin anlamını, niçin oldukları biçimde olduklarını kavrar.

SONUÇ

Tüm bu söylenenler ışığında; günümüz mekânında ve tasarımcıların tasarım anlayışında nesne kavramını ve/veya eylemini yitirmiştir denilebilir.

Günümüz endüstri ve ticari zeminin hareketliliği incelendiğinde pragmatizm ve (her türden) moda kuramı, eylemle nesnesi arasındaki ilişkiyi dikkate almayı zaten tümüyle reddetmektedir. Bir tasarımın doğruluğu ya da yanlışlığının onun satılabilirliğine (pragmatizm) bağlı kılınması ya da doğruluğun o tasarımın başka tasarımlarla arasındaki sürdürülebilirlik ilişkisine göre belirlenmesi, nesnenin tümüyle işlev alanının dışına çıkarılması anlamına gelir. Bu da, bu bilgi anlayışlarında “nesnenin yitirilmiş olduğunu” gösterir. Buna karşılık; doğruluk, eylemle nesne arasındaki ilişki tarafından, nesnenin kavramı dile getirip getiremiyor olmasına göre, belirlenmelidir. Zira nesne kavramı tarafından biçimlendirilmeli ama aynı zamanda bu kavram, tek tek nesnelerin gerçekleşmesine hizmet ettiği eylemleri de belirleyen bir üst-otoritedir. Bütün nesnelere, ve mekândaki her türden koşul (aydınlık seviyesi, ısı vb. mekanik veriler ve akustik vb. konfor koşulları) bu üst-otoritenin birer aracısı ya da sözcüsü olmalıdır. Mekanda sadece üst-otoritenin (kavramın) çizdiği sınırlar içerisinde kalarak onun biçimlendirdiği nesnelere ve eylemlere diğer koşullardan aldıkları bilgileri aktarmalıdır. Oysa modernizmde, kavramın kendisinin belirleyicisi olamayacağı sadece işlevin belirlediklerini aktarma hakkı vardır. Bu durum neredeyse günümüz insanı tarafından bile gerçeklik olarak adlandırılır. Bu yazı kapsamında ise gerçeklik, kavramın ürettiği bir alandır, bu alanın içinde nelerin yer alacağını ve alamayacağını, nelerin mekana nesne olabileceğini ve olamayacağını belirleyen kavramın kendisidir. Bu söylenenlerden yola çıkarak, nesnenin kavramını yitirilmiş olduğu öne sürülebilir ve kavramın nesnesini üretip mekânı bir arayüz olarak kullandığı söylenebilir.

⁹ G.Berkeley, *A Treatise Concerning The Principles of Human Knowledge*, s.413.

KAYNAKLAR

- Arayıcı, Osman (2015) Mekan ve Tasarım üzerine Tanımlar*
G.Berkeley, Treatise Concerning The Principles of Human Knowledge, s.413.
J.Locke, İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme (çev.V.Hacıkadiroğlu), s.224.
Leblond, Jean-Marc Lévy (2017) En Güzel Bilim , Türkiye İş Bankası Yayınları
Şengör, A.M. Celal, (2014) Bilgiyle Sohbet , Türkiye İş Bankası Yayınları
Wittgenstein, Ludwig, (2005) Tractatus (çev. Oruç Aruoba), Metis Yayınları,
<http://www.tdk.gov.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017
<http://www.felsefe.gen.tr/NESNE> erişim tarihi 14/11/2017